

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Pogoji za družbeno sprejemljiv energetski in nizkoogljični prehod*(raziskovalno mnenje na zaprosilo francoskega predsedstva Sveta EU)*

(2022/C 290/04)

Poročevalec: **Arnaud SCHWARTZ**Soporočevalec: **Pierre Jean COULON**

Zaprosilo	francosko predsedstvo Sveta, 20. 9. 2021
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za promet, energijo, infrastrukturo in informacijsko družbo
Datum sprejetja mnenja strokovne skupine	10. 3. 2022
Datum sprejetja mnenja na plenarnem zasedanju	23. 3. 2022
Plenarno zasedanje št.	568
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	224/6/5

1. Sklepi in priporočila

1.1 EESO poziva vse deležnike, naj zaradi doseganja družbene sprejemljivosti energetskega prehoda in upoštevanja povratnih informacij pri njegovem načrtovanju in izvajanju izboljšajo neodvisnost postopka, kakovost in dostopnost informacij, svobodo in raznolikost sodelovanja, jasnost ureditve, odgovornost in upoštevanje sodelovanja pri odločanju, preglednost in spremljanje načrta ali projekta od njegovega začetka do konca, kakor tudi ekonomsko dostopnost in dober potek prehoda (z razpoložljivimi rešitvami, npr. zadostnim številom dobro nameščenih polnilnih postaj za električna vozila).

1.2 EESO poziva EU, naj s finančnimi spodbudami veliko močneje spodbuja distributivno pravičnost in proizvajalce-odjemalce energije, saj je to dejavnik, ki najbolj vpliva na sprejemanje energetskega prehoda na lokalni ravni. Za te spodbude bi morale biti na voljo dostopne informacije in preprosti postopki. Cilj energetske unije, da bi bili državljani v središču politike, da bi zlahka postali proizvajalci energije in imeli koristi od novih tehnologij, je treba doseči veliko hitreje, kot je kazalo do zdaj. Poleg tega je po mnenju EESO pomembno, da se tako ugotovljene koristi kot stroški projekta v skupnosti pravično porazdelijo.

1.3 EESO predlaga, naj EU opredeli in odpravi ovire, s katerimi je mogoče pojasniti nizko udeležbo in sodelovanje javnosti. Družbena sprejemljivost se običajno poveča, če imajo udeleženi prebivalci in organizacije civilne družbe možnost sodelovati pri pripravi projektov in odločitvah, povezanih z načrtovanjem. Zato bi bilo treba pripraviti akcijski načrt za povečanje sodelovanja, v katerem bi morali obravnavati pomanjkanje časa, državljanske vzgoje in odgovornosti pristojnih organov ter druge dejavnike.

1.4 EESO poziva k intenzivnejšemu posvetovanju ali celo sooblikovanju z javnostjo, zlasti s socialnimi partnerji in organizacijami civilne družbe, od faze načrtovanja naprej, ter k natančni uskladitvi ciljev in načrtov na vseh lokalnih ravneh, vse do lokalnega izvajanja prehoda. To je bistvenega pomena, če želimo izboljšati družbeno sprejemljivost in dovolj hitro dosegati cilje energetskega prehoda.

1.5 EESO poudarja, da bomo morali, če želimo, da bodo državljani in deležniki bolje sprejeli prehod in z njim povezane tehnične spremembe, temu nameniti posebno pozornost in oblikovati ukrepe, kot so vseživljenjsko učenje, prekvalifikacija in izpopolnjevanje delovne sile, pomoč podjetjem in informacijske kampanje, namenjene različnim ciljnim skupinam, na katere vpliva prehod. Pri obveščanju je treba poudariti ključno sporočilo, da je energetski prehod potreben, ker je tako za posameznika kot za skupnost pravičnejši in čistejši, ter da je za državljane dolgoročno cenejši.

1.6 Vendar EESO ponovno poudarja, da bodo za energetski prehod potrebne individualne in kolektivne spremembe posameznikov, podjetij, občin itd. Ker pa energetska politika doslej ni poznala negativnih zunanjih učinkov fosilnih goriv, razogljichenje kratkoročno prinaša višje stroške za proizvajalce in višje cene za potrošnike. V zvezi s tem je potrebna večja preglednost. Zaradi trenutnih cen energije potrošniki zelo težko sprejemajo podražitve. Tega se je treba zavedati. Poleg tega je torej pomembno tudi obveščanje o uspehih na področju pravičnega prehoda. Vendar pa v sedanjih razpravi prepogosto poslušamo negativne zgodbe. Za družbeno sprejemljiv in uspešen prehod je ključnega pomena ohranjanje konkurenčnosti podjetij EU na svetovnem trgu, da bi se izognili nepotrebnemu pritisku na gospodarstvo in brezposelnost.

1.7 EESO opozarja, da stari davki na fosilna goriva in novi zeleni davki pomenijo obremenitev, ki sorazmerno bolj vpliva na proračun gospodinjstev z nizkimi dohodki kot na proračun premožnejših gospodinjstev. Okolju škodljive subvencije in davke je treba odpraviti postopoma, vendar hitro, kar politiki pogosto obljublajo. Prihodke od teh novih zelenih davkov bi bilo zato treba uporabiti zlasti za socialne inovacije, subvencioniranje energetskega prehoda ranljivih gospodinjstev in ohranjanje njihove kupne moči.

1.8 EESO poudarja tudi, da je treba pri prehodu na nizkoogljico družbo postaviti koncept pravičnega prehoda v središče razmisleka in ukrepanja. Pravičen prehod mora biti več kot le sklop političnih ciljev, saj je podlaga za družbeno sprejemljivost energetskega prehoda. Na evropski ravni bi moral sveženj „Pripravljeni na 55“ dopolnjevati pravni okvir za pravičen prehod in vključevati na primer konkretne predloge iz tega mnenja, ki jih je mogoče prenesti v nacionalne energetske in podnebne načrte.

1.9 EESO poziva k ponovni oceni svežnja „Pripravljeni na 55“, da bi izboljšali zmogljivosti za obvladovanje nestanovitnosti cen energije in težav, ki so posledica izrednih razmer, vključno z vojno, ter k uvedbi ustreznih določb za spopadanje s takšnimi razmerami, da bi preprečili negativne učinke na končne uporabnike.

2. Okvir in opredelitve

2.1 Človeštvo se sooča z omejenimi zemeljskimi viri⁽¹⁾, upadom biotske raznovrstnosti in segrevanjem planeta. Energetski prehod in prehod na ogljično nevtravno gospodarstvo pomeni preobrazbo naših družb, ne le v praktičnem smislu (zlasti s spremembo individualnih in kolektivnih navad), temveč tudi v smislu naše civilizacije kot celote. Omogočiti nam mora, da demokratično in pravično zmanjšamo svoje materialne in energetske potrebe, pri tem pa skrbimo za blaginjo vseh⁽²⁾ ter spoštujemo ekosisteme⁽³⁾.

2.1.1 V prihodnjih desetletjih fosilnih goriv ne bo možno uporabljati tako kot danes, tako zaradi okoljskih in družbenih razlogov kot z vidika oskrbe. To pomeni, da je prehod na ogljično nevtravno družbo nujen.

2.1.2 Vendar pa v okviru zelene rasti⁽⁴⁾ zaradi nizke donosnosti naložb v energijo iz alternativnih virov našemu gospodarstvu grozi sistemski zlom, pri čemer ne smemo pozabiti na potencialno uničujoči vpliv rudarstva na okolje.

2.1.3 Za večjo skladnost in družbeno sprejemljivost bomo morali:

- zmanjšati povpraševanje po surovinah z izboljšanjem njihovega recikliranja;
- izvesti presoje vplivov, da bi dosegli prehod, pri katerem bi se znali tem vplivom lažje izogniti, jih zmanjševati ali jih izravnati;
- vzpostaviti krožno gospodarstvo v sektorju energije iz obnovljivih virov;
- povečati energetske učinkovitosti in znatno zmanjšati skupno povpraševanje po energiji;
- ponovno oceniti predloge iz svežnja „Pripravljeni na 55“ za izboljšanje zmogljivosti za obvladovanje nestanovitnosti cen energije in težav, ki so posledica izrednih razmer, vključno z vojno.

⁽¹⁾ <https://www.footprintnetwork.org/our-work/ecological-footprint/>

⁽²⁾ <https://doughnuteconomics.org/about-doughnut-economics>

⁽³⁾ https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2021/07/IPBES_IPCC_WR_12_2020.pdf

⁽⁴⁾ <https://eeb.org/library/decoupling-debunked/>; <https://www.eea.europa.eu/publications/growth-without-economic-growth>

2.1.4 Glede na omejitve scenarijev, povezanih s tehnološkim tveganjem, neuspehom ponorov ogljika ali energetske učinkovitostjo, bo treba ne le vzpostaviti določen manevrski prostor s sistemsko preudarnostjo, ki bi vključevala premislek o našem življenjskem slogu, temveč tudi razširiti sprejemanje ukrepov za prilagajanje podnebnim spremembam.

2.2 V zadnjih letih je znanost preučevala pogoje za družbeno sprejemljivost takšnega prehoda. EESO izsledke teh raziskav upošteva v tem mnenju, s katerim želi med drugim izboljšati prakse v institucijah in državah članicah EU.

2.3 Družbena sprejemljivost projekta, ki je koristen za energetske prehod, je zelo zapleteno vprašanje. Pri odgovoru je treba upoštevati razmisleke o razumevanju predlaganih tehnologij in z njimi povezanih tveganj (socialnih, zdravstvenih, gospodarskih itd.), možnih alternativah, oceni stroškov in koristi priporočenih možnosti ter o razmerah na območjih, ki se soočajo s prehodom. Zaradi družbene sprejemljivosti je treba o takšnih projektih razpravljati s prebivalci in vsemi deležniki ter širše preučiti razvoj območja in načine življenja, ki so tam zaželeni.

2.4 Glede na študije ⁽⁵⁾ in po mnenju EESO so glavni dejavniki družbene sprejemljivosti:

- zaupanje v upravljanje in postopkovno pravičnost;
- pravičen in finančno dostopen prehod;
- vprašanja glede umestitve in načrtovanja;
- učinek družbeno-demografskih dejavnikov;
- družbeno-tehnična izvedljivost.

2.5 V nadaljevanju so opredeljeni ti pojmi in predstavljeni predlogi njihove uporabe pri izvajanju prehoda na nizkoogljično gospodarstvo.

3. Pogoji za izvajanje

3.1 Zaupanje v upravljanje in postopkovno pravičnost

3.1.1 Številne študije so pokazale, da zaupanje ključno vpliva na raven družbene sprejemljivosti. Med postopkovno pravičnostjo, zaupanjem in stopnjo sprejemanja prehoda obstaja povezava. S preglednim odločanjem in razširjanjem informacij se izboljšuje raven medsebojnega zaupanja med razvijalci projektov in skupnostmi.

3.1.2 EESO zato ponovno poudarja, da je treba pravni državi nameniti vso pozornost, na primer pri uporabi različnih skladov EU. Odbor prav tako meni, da bi morala Komisija svoje predloge hitro in razumljivo objaviti v vseh uradnih jezikih, da omogoči široko dostopnost in sodelovanje.

3.1.3 Poleg tega študije kažejo, da udeležba državljanov pripomore k odpravljanju pomislekov v skupnosti in h krepitvi medsebojnega zaupanja. Razširjanje informacij je ključnega pomena za odpravo napačnih predstav o prehodu in ukrepih ali orodjih, ki jih je treba uporabiti za njegovo uresničitev. Pomembna sta na primer posvetovanje o temah, kot so umestitev, stroški in morebitni negativni vplivi projektov energetskega prehoda na okolje, gospodarstvo, zdravje in družbo, ter razprava o koristih teh projektov. To prispeva tudi k temu, da širša javnost sprejema gradnjo novih objektov v svojem sosedstvu.

3.1.4 Če želimo, da skupnost sprejme prehod, je treba po mnenju EESO nujno vzpostaviti dialog s prebivalci in deležniki ter zgraditi medsebojno zaupanje z odkritim komuniciranjem in omogočanjem čim zgodnejšega sodelovanja pri razvoju ukrepov in projektov ⁽⁶⁾, povezanih z energetskega prehodom, na vseh ustreznih teritorialnih ravneh, od lokalne ravni do ravni EU.

3.1.5 Za spodbujanje sodelovanja in krepitev zaupanja ⁽⁷⁾ je pomembna lokalna podpora, zlasti organizacij civilne družbe, ki javno podpirajo prehod na podlagi znanstvenih spoznanj. Lokalna mreža takšnih organizacij lahko bolj organsko razširja informacije v javnosti in zagotavlja protiutež morebitnim napačnim predstavam, ki krožijo.

⁽⁵⁾ Trends in Social Acceptance of Renewable Energy Across Europe – A Literature Review, 8.12.2020.

⁽⁶⁾ K temu poziva združenje francoska zveza okoljevarstvenih združenj *France Nature Environnement* v svojih tematskih publikacijah (predstavitvena študija o metanu, vetru itd.).

⁽⁷⁾ <https://www.fondation-nicolas-hulot.org/sondage-science-et-transition-ecologique-en-qui-les-francais-ont-il-confiance/> (samo v francoščini).

3.1.6 Participativna demokracija je danes ključni element evropskega državljanstva. Lizbonska pogodba omogoča dopolnjevanje med predstavniško in participativno demokracijo. Z mednarodnega vidika sta dostop do informacij in sodelovanje javnosti pri načrtovanju in razvoju dva od treh stebrov Aarhuške konvencije. Njuno izvajanje je treba še izboljšati, kot tudi izvajanje stebra dostopa do pravnega varstva ⁽⁸⁾.

3.1.7 Javna razprava je način sodelovanja, ki ga je treba spodbujati. Zanj mora poskrbeti izkušen in neodvisen odbor strokovnjakov za državljansko udeležbo ⁽⁹⁾. Vključevanje državljanov v razvoj pomembnih ukrepov na območju, na katerem živijo, daje razpravi verodostojnost. Vsem deležnikom nudi popolne in pregledne informacije o določenem načrtu, programu ali projektu v fazi zasnove ter možnost, da kot posamezniki in organizirane skupine izrazijo svoje mnenje o ustreznosti predstavljenih ukrepov.

3.1.8 V zadnjih letih se je zaradi vse manjše fizične udeležbe državljanov, pomanjkanja odgovornosti in dejstva, da pri razpravi ne sodelujejo neodvisni posredniki, ki bi jamčili za metodo, zaupanje državljanov postopoma skrhalo. Vendar je za vključevanje javnosti v vse faze in v soodločanje o izbirah poleg obveščanja potrebna kombinacija spletnega posvetovanja in fizičnih sestankov ⁽¹⁰⁾.

3.1.9 Za izboljšanje dialoga med vsemi deležniki bi morali na primer organi odločanja ali predstavniki v okviru predstavniške demokracije po posvetovanju z javnostjo pisno pojasniti, kako so uporabili različne zbrane prispevke in kakšne bodo izboljšave za državljane. Ta odgovornost bi omogočila boljše razumevanje razlogov za njihove odločitve ter povečala zaupanje v demokracijo.

3.2 Pravičen in cenovno dostopen prehod

3.2.1 Zaradi svežnja „Pripravljeni na 55“ in cilja ogljične nevtralnosti do leta 2050 je izziv, s katerim se soočamo, zelo velik. Po mnenju Evropske komisije bodo za izpolnitev naših ciljev do leta 2030 potrebne dodatne naložbe v višini 350 milijard EUR na leto samo v sisteme za proizvodnjo energije. Glavno vprašanje za EESO in za družbo kot celoto je, kdo bo plačal, kdo bo vlagal, kdo bo imel od tega koristi in ali bodo sredstva zadostovala.

3.2.2 Distributivna pravičnost za pravičen in cenovno dostopen prehod pomeni, da so koristi in ne le stroški projekta pravično porazdeljeni, in je bistveni dejavnik družbene sprejemljivosti. Finančna spodbuda brez upravne ali tehnične zapletenosti je pravzaprav najpomembnejši motiv za sprejetje projekta, povezanega s prehodom. Posamezniki, kmetje, MSP, energetske skupnosti itd. bodo tako pripravljeni, da s svojimi vlaganji in zavezami postanejo del novega sistema in izvedejo potrebno preobrazbo.

3.2.3 Temeljni pogoj za družbeno sprejemljiv in uspešen prehod na ogljično nevtralno gospodarstvo je namreč to, da evropska podjetja ostanejo konkurenčna na svetovnem trgu, s čimer bi se izognili nepotrebnim obremenitvam gospodarstva in brezposelnosti.

3.2.4 Takšna ali drugačna oblika finančne spodbude (npr. nižje cene energije ali možnosti ustvarjanja prihodkov, podpora lokalnemu gospodarstvu, nadaljnjemu usposabljanju ali preusposabljanju) je močan dejavnik za lokalno sprejemanje in podporo projektov.

3.2.5 Dojemanje koristi lahko prav tako prispeva k večjemu sprejemanju na lokalni ravni. Na primer, ustvarjanje lokalnih delovnih mest, zlasti v primeru energetskega prehoda zaposlenih na določenem področju, je za skupnost korist, ki lahko pripomore k sprejemanju projekta.

3.2.6 Električna energija iz vetrnih in sončnih elektrarn marsikje postaja ali je že postala ena najbolj cenovno dostopnih in trajnostnih dobrin. Ena od možnosti je, da bi vsi prebivalci proizvajali in uporabljali to cenovno ugodno električno energijo: ko postanejo tudi proizvajalci, se njihova vloga spremeni – niso več potrošniki, temveč proizvajalci-odjemalci. Njihove pravice je treba okrepiti in zanje jamčiti. Ta pristop je še toliko pomembnejši, ker se prometni sektor in sektor ogrevanja vse bolj opirata na elektriko.

3.2.7 Za podnebje praviloma ni pomembno, kdo postavi in uporablja fotovoltaični ali vetrni sistem, za lokalno sprejemanje in regionalno gospodarstvo pa je to bistveno vprašanje. Zato si je treba posebej prizadevati za omogočanje tovrstnega sodelovanja.

3.2.8 EESO meni, da bi se lahko število proizvajalcev-odjemalcev in družbena sprejemljivost prehoda hitro povečala z naslednjimi ukrepi:

⁽⁸⁾ UL C 123, 9.4.2021, str. 66.

⁽⁹⁾ Primer tega je Nacionalna komisija za javno razpravo v Franciji.

⁽¹⁰⁾ Glej javno poročilo *Conseil d'État* (francoskega državnega sveta) za leto 2011 *Consulter autrement, participer effectivement* (Drugačno posvetovanje, učinkovitejša udeležba), La Documentation française, 2011.

- a) samozadostnost skupnosti: če odjemalci skupaj upravljajo sisteme in se tam proizvedena električna energija porabi lokalno, jo je treba obravnavati kot električno energijo individualnega izvora.
- b) Deljenje energije: v skupnostih za oskrbo z energijo iz obnovljivih virov bi se morala znižana omrežnina uporabljati za električno energijo, ki jo skupaj uporabljajo proizvajalci.
- c) Virtualno neto obračunavanje: ljudem, ki ne živijo v neposredni bližini sistema za oskrbo z energijo iz obnovljivih virov, bo omogočilo sodelovanje in neposredno uporabo proizvedene električne energije. Zato bi moralo biti virtualno neto obračunavanje nova pravno predvidena možnost, pri kateri bi se vsaka porabljena kilovatna ura električne energije, ki prihaja iz sistema, v katerega je vključen odjemalec, nadomestila s kilovatno uro, ki jo odjemalec dobi iz drugega vira ob drugem času. Takšno obračunavanje na primer že obstaja v Grčiji, na Poljskem in v Litvi.

3.2.9 Koncept lokalnih proizvajalcev-odjemalcev je zanimiv tudi zaradi pametnih števec, ki zaznavajo tržne cenovne signale ter omogočajo omrežjem prijazno porabo in prožnost, ki ju je mogoče tudi nagraditi. Ta kombinacija lahko prispeva k zmanjšanju obremenitev omrežja in tudi potreb po širitvi omrežja.

3.2.10 Vprašanja naraščajočih stroškov energije in sposobnosti držav članic, da jih ublažijo, morajo biti v središču prihodnjih političnih ukrepov. EESO ne podpira le ukrepov nujne pomoči, s katerimi bi preprečili hude socialne posledice, temveč se tudi močno zavzema za ocene trga, s katerimi se preverja ravnanje akterjev na energetskem trgu. Hkrati opozarja na skupne vrednote Unije glede storitev splošnega gospodarskega pomena v smislu člena 14 Pogodbe o delovanju Evropske unije, kot so opredeljene v Protokolu št. 26 o storitvah splošnega pomena, ki je priložen PDEU. To bi lahko privedlo do večje učinkovitosti in odprave tržnih pomanjkljivosti. Organi morajo učinkoviteje nadzorovati trg.

3.2.11 EESO poziva k ponovni oceni svežnja „Pripravljeni na 55“, da bi izboljšali zmogljivosti za obvladovanje nestanovitnosti cen energije in težav, ki so posledica izrednih razmer, vključno z vojno, ter tako preprečili negativni učinki na končne uporabnike, na primer z uvedbo ustreznih mehanizmov za preprečevanje previsokih cen, kot je začasna neuporaba sistema trgovanja z emisijami.

3.2.12 Obenem bo treba zagotoviti socialno pravičnost in zmanjšati naraščajočo energetske revščino Evropejcev⁽¹¹⁾. Po mnenju Evropske komisije je spoprijemanje s podnebnimi spremembami tesno povezano z resnimi tveganji, da se povečajo neenakosti. Proti temu se moramo boriti z uvedbo posebnih javnih politik. Cilj je zlasti okrepiti poklicno usposabljanje in preusposabljanje ter nadzorovati rast nekaterih cen za gospodinjstva, ki se soočajo z energetske revščino⁽¹²⁾. Energetski prehod, ki bo ustvarjal delovna mesta in ohranjal kupno moč gospodinjstev z nizkimi dohodki je družbeno bolj sprejemljiv⁽¹³⁾.

3.2.13 Poleg tega so bili za lažje sprejemanje prehoda predvideni različni scenariji, ki malim gospodinjstvom nudijo več sredstev, kot na primer pri simulacijah konzorcija Locomotion. Vendar EESO ponovno poudarja, da bi bilo treba razširiti in povečati Sklad EU za pravični prehod⁽¹⁴⁾, da ne bo nihče prezrt, ter vanj vključiti vse razsežnosti izključenosti in marginalizacije.

3.2.14 Da bi ravno najbolj revni lahko sodelovali pri energetskem prehodu, bi bilo koristno oblikovati in izboljšati tudi prerazporeditvene politike ter v tem smislu preskušati inovativne ukrepe⁽¹⁵⁾, kot so univerzalni temeljni dohodek, davčne olajšave, krajši delovni teden, deljene zaposlitve, programi jamstva za zaposlitve, večja vloga delavcev pri upravljanju podjetij.

3.2.15 Ti in drugi zgoraj navedeni ukrepi bodo verjetno povečali sprejemljivost prehoda. Koristila jim bo tudi takojšnja preusmeritev sedanjih subvencij, financiranja in davčnih ugodnosti, ki se še vedno uporabljajo za fosilna goriva. Pomembno je ustvariti vire financiranja za trajnostne naložbe.

⁽¹¹⁾ Informativno poročilo Evropskega ekonomsko-socialnega odbora „Ocena evropske energetske unije – socialna in družbena razsežnost energetskega prehoda“.

⁽¹²⁾ Tovrstna revščina povzroča pojave, kot so kraja (v obliki kabelskih povezav do omrežij, ki pripadajo drugim), katere vzrok je bodisi revščina bodisi državljanska nepokorščina, uperjena proti sistemu trženja električne energije.

⁽¹³⁾ UL C 152, 6.4.2022, str. 158.

⁽¹⁴⁾ UL C 311, 18.9.2020, str. 55.

⁽¹⁵⁾ <https://eeb.org/library/escaping-the-growth-and-jobs-treadmill/>.

3.2.16 Tako bi bilo zdaj treba zelo hitro načrtovati davno obljubljeno odpravo okolju škodljivih sredstev ter uvesti zelene davke, usklajene z ustreznim davčnim sistemom⁽¹⁶⁾, torej usmeriti vire financiranja v korist prehoda. To bo vsem pomagalo razumeti in sprejeti javno ukrepanje na tem področju.

3.2.17 Družbena sprejemljivost zelenih davkov bi zahtevala izravnano ob upoštevanju prihodkov gospodinjestev in njihove energetske revščine (brez javnega prevoza, slaba toplotna izolacija stanovanj, slaba učinkovitost ogrevalnega sistema in vrsta vozil v lasti itd.), da bi jim pomagali⁽¹⁷⁾ izkoristiti potencialne dolgoročne prihranke zaradi energetske manj požrešnih naprav.

3.2.18 Prav tako bi bilo treba izvesti poskus z ogljično kartico⁽¹⁸⁾, ki vključuje dodelitev posameznih netržnih pravic do emisije, da bi ugotovili ne samo, ali se lahko njen izobraževalni potencial v praksi prenese v zmanjšanje emisij toplogrednih plinov in bolj razširjen energetski prehod, temveč tudi, ali bi lahko energetski prehod s tem enakopravnim orodjem postal bolj sprejemljiv.

3.2.19 Zgled javnih akterjev (poleg njihovih praks in ukrepov za zmernost in energijo iz obnovljivih virov, participativne demokracije, socialnega dialoga in financiranja obratov za državljane ali dejavnosti vseživljenjskega izobraževanja o prehodu) bo odvisen od njihove sposobnosti, da obravnavajo vprašanje financiranja in poskrbijo za njegovo trajnost, na primer z večletnim programom financiranja energetske prenove z obveznostjo doseganja rezultatov.

3.2.20 Nove subvencije in davčne ukrepe bi bilo treba dopolniti s splošno zavezujočimi standardi, saj so slednji, podobno kot ukrepi, ki jih je treba sprejeti, da se omogoči razvoj zrcalnih interakcij za spodbujanje prehoda, potrebni, da bi lahko ustvarili svet, ki si ga želimo.

3.3 Umestitev in načrtovanje

3.3.1 Številne težave pri umestitvi projektov, ki so za energetski prehod koristni, so posledica njihovih posebnih fizičnih značilnosti. Potrebna so nadaljnja prizadevanja za odpravo tovrstnih pomislekov, zlasti z ozaveščanjem, usmerjenim v boj proti dezinformacijam, ter uporabo najboljših praks za reševanje teh težav.

3.3.2 To vključuje zlasti ozaveščanje o kulturni in urbani zapuščini preteklosti (vhodi v mesta, ki jih kazijo komercialna in industrijska območja, parkirišča za potrošnike na rodovitnih območjih, razstavišča in nepremičnine na obrobju mest, ki vodijo v odvisnost od uporabe avtomobila, itd.). Danes so prednosti energetskega prehoda pomembnejše od učinkov na krajino. Da bi ga izvedli trajnostno, si moramo prizadevati, da bi se v čim večji meri izognili negativnim učinkom, povezanim s potrebami po zemljiščih, oziroma da bi te učinke omejili in uravnotežili.

3.3.3 To je treba doseči z umestitvijo infrastrukture v kraje, kjer ne ogroža kmetijstva ali ohranjanja narave in kulturne dediščine. Ena od rešitev je vključitev obratov v obstoječa mestna ali industrijska okolja oziroma njihova umestitev na obrobna zemljišča z zanemarljivo proizvodno ali naravno vrednostjo.

3.3.4 Če je umestitev na proizvodna zemljišča neizogibna, obrat ne sme povzročiti neto krčenja in/ali izkoriščanja novih zemljišč, temveč ga je treba kolikor je le mogoče vključiti v kmetijski sistem.

3.3.5 Poleg tega bi bilo treba za ustrezno obveščanje širše javnosti in pridobitev njenega zaupanja sistematično izvajati stroge presoje vplivov na okolje, tako za posamezne obrate kot tudi za vse nacionalne in evropske cilje in načrte v zvezi z energijo.

3.3.6 Prav tako pomembne so tudi naknadne ocene, da se lahko naša družba nenehno izboljšuje. Poleg tega bi bilo treba vzpostaviti dialog med vsemi teritorialnimi ravnmi ter uvesti dobra orodja za spremljanje in izvajanje politik, da bi se čim bolj izognili izkoriščanju novih zemljišč in „premeščanju okoljskih problemov“, kot zlasti priporoča Evropska agencija za okolje⁽¹⁹⁾.

3.3.7 Pri naknadnem ocenjevanju ukrepov in projektov, povezanih z energetskim prehodom, so količinsko opredeljene lokalne gospodarske koristi tisti element, ki bo po vsej verjetnosti najbolj pripomogel k družbeni sprejemljivosti.

⁽¹⁶⁾ UL C 62, 15.2.2019, str. 8.

⁽¹⁷⁾ Eurofound, 2015, Access to social benefits: reducing non-take-up, Urad za publikacije Evropske unije, Luxembourg. Poročilo Evropske agencije za okolje o politiki Eurofounda *Exploring the social challenges of low-carbon energy policies in Europe* (Raziskava socialnih izzivov nizkoogljičnih energetskih politik v Evropi), ef22004en.pdf.

⁽¹⁸⁾ <https://www.socialter.fr/article/carte-carbone-plutot-qu-une-taxe-un-quota-pour-chaque-citoyen-1> (samo v francoščini).

⁽¹⁹⁾ <https://www.eea.europa.eu/themes/energy/renewable-energy/eu-renewable-electricity-has-reduced>.

3.3.8 Dodatna rešitev za težave pri iskanju krajev za proizvodnjo energije v Evropi bi bil uvoz zelene električne energije v tekoči obliki, proizvedene v sosednjih državah, ki bi jo omogočal vodik kot nosilec energije. Z vidika družbene sprejemljivosti je treba to razumeti kot razsežnost skupnega razvoja teh regij⁽²⁰⁾.

3.4 Družbeno-demografski dejavniki

3.4.1 Poleg že navedenih razlogov ima tudi demografija na splošno pomembno vlogo pri dojemanju javnosti. Predhodne demografske študije bi pripomogle k boljši pripravi strategije za sprejemanje projektov, saj bi z njimi dobili vpogled v velikost in sestavo ciljne javnosti, ki bi prehodu najverjetneje nasprotovala. Te študije bi morale biti dostopne vsem zainteresiranim.

3.4.2 Višje stopnje sprejemljivosti so povezane z višjo stopnjo izobrazbe in nižjo starostjo. Zato je pomembno razvijati vseživljenjsko učenje (tudi v podjetjih in centrih za poklicno usposabljanje) o zmerni porabi, udeležbi državljanov in naložbah v kolektivne ukrepe v korist prehoda.

3.4.3 EESO predlaga, da se kampanje ozaveščanja o prehodu zgledujejo po pristopu BIMBY (Build In My Backyard – gradite na mojem dvorišču), ki je odziv na pristop NIMBY (Not In My Backyard – ne na mojem dvorišču). Pri pristopu BIMBY se izpostavljajo primeri, ki prispevajo k posnemanju pozitivnega družbenega vedenja in h koristim za prebivalstvo, tj. zbirka pozitivnih pričevanj in konkretnih uspešnih zgledov iz različnih regij in držav, s katerimi se lahko vsi poistovetijo.

3.4.4 Vse to bi lahko pripomoglo k sprejemljivosti in želji po skupnem razvoju v smeri tega novega načina življenja, ki je neločljivo povezan s sedanjo potrebo po nadomestitvi fosilnih goriv. Za dejavnosti ozaveščanja, ki bi jih lahko preudarno izvajali različni deležniki, bi bilo treba zagotoviti financiranje.

3.4.5 O neposrednem učinku določenih družbeno-demografskih dejavnikov ni mogoče doseči soglasja, saj imajo ti dejavniki različne učinke glede na državo in njene politične razmere. Gotovo pa je, da vplivajo na sprejemanje načrtov in projektov, povezanih s prehodom, na lokalni ravni. EESO zato meni, da je treba v sodelovanju s socialnimi partnerji in organizacijami civilne družbe podpreti ukrepe začetnega in nadaljnega usposabljanja o energetskega prehodu.

3.4.6 Vendar pa se z utemeljevanjem v smislu družbene sprejemljivosti včasih prenese na ciljno občinstvo odgovornost za to, ali bodo določene tehnologije uvedene ali ne. To bi pomenilo, da je za uresničevanje potenciala tehnologij pomembna zgolj družbena razsežnost. Vendar pa je lahko odpornost na pridobivanje ali uporabo novih orodij bolj kompleksna⁽²¹⁾.

3.5 Družbeno-tehnična izvedljivost⁽²²⁾

3.5.1 Ovire pri sprejemanju nekaterih orodij so tudi tehnične narave. Nanašajo se zlasti na težave pri istovetjenju s kulturo manjše porabe energije v družbi, ki paradoksalno poziva k vse večjemu potrošništvu, kar je v velikem nasprotju s sporočili, ki spodbujajo varčevanje z energijo.

3.5.2 Družbena sprejemljivost se nanaša na zapleten položaj sprejetega soobstoja tehnologije in uporabnikov. Vendar sprejemljivost ne pomeni sprejetja (vzemimo primer pametnih števecov, ki so bili teoretično sprejeti, v resnici pa ne, zato njegova namestitvev zavrnjena). Sprejetje pomeni predvsem, da se tehnologija začne obravnavati kot nekaj povsem običajnega. O njej se ne razpravlja več, saj se je izkazala za uspešno in postala ena od alternativnih tehnologij, kar pa ne pomeni, da jo tudi uporabljamo. Njena uporaba pomeni poistovetenje z njo, tako da postane nepogrešljiv in nujno potreben del našega načina življenja.

3.5.3 Omejitve, povezane s sprejemanjem tehnologij prehoda, so povezane tudi z dejstvom, da so najpogosteje zasnovane na predpostavki, da jih bodo uporabniki znali uporabljati skladno z nameni, za katere so bile zasnovane.

3.5.4 Uporabniki naj bi sodelovali v energetskih projektih, ki se izvajajo s temi tehnologijami, še preden so sposobni izkoristiti njihov celotni potencial. Vendar številne raziskave kažejo, da so celo tehnični predmeti, ki jih uporabljamo vsak dan, pogosto premalo izkoriščeni, ker nismo dovolj dobro seznanjeni z njihovimi dejanskimi zmožnostmi in načini uporabe.

⁽²⁰⁾ UL C 123, 9.4.2021, str. 30.

⁽²¹⁾ Nakup električnega avtomobila lahko na primer pomeni spremembo načina vožnje, ki jo prinaša prehod iz ročnega na avtomatski menjalnik, kar je lahko odbijajoče.

⁽²²⁾ <https://www.larevuedelenergie.com/les-energies-renouvelables-en-transition-de-leur-acceptabilite-sociale-a-leur-faisabilite-societe-chnique/> (samo v francoščini).

3.5.5 Družbeno-tehnično izvedljivost je mogoče razumeti kot proces vključevanja in razširjanja v družbi, ki se odvija v obdobju, sestavljenem iz različnih faz. Prva faza je najpomembnejša, saj zadeva obdobje raziskav in razvoja ter polemik⁽²³⁾ – gre za fazo, ki napoveduje spremembe, povezane z uvedbo nove tehnologije. V drugi fazi so na voljo prve povratne informacije o izkušnjah z novo tehnologijo. Na tej točki se logika zasnove sreča s predvideno uporabo in zmožnostjo tehnologij za vključitev v družbo. V zadnji fazi, ki je zelo dolgotrajna, se uveljavi vsesplošna vsakdanja raba. V tem obdobju se odloča, ali bo projekt zavržen ali sprejet, kakšno bo poistovetenje z njim in kako bo vključen v družbo.

3.5.6 Tu smo priča lokalnim prizadevanjem: ta območja poskušajo ali pa ne poskušajo s temi tehnologijami obravnavati določeno število izzivov. Družbena vključitev tako ustreza makrodružbenim spremembam, ki jih povzroči sprejetje tehnologije.

3.5.7 Uporaba tehnologije lahko sproži korenite spremembe v dojetju sveta, odnosih in družbenih predstavah. To je mogoče le, če se tehnologija ne uveljavi sama po sebi, temveč ponuja tudi možnosti za prilagajanje in drugačne načine uporabe. V zvezi s tem se lahko po mnenju EESO družbena sprejemljivost poveča, če se zagotovijo tehnološka nevtralnost, ki temelji na znanstvenih študijah, poštena konkurenca ter priložnosti za preskušanje in razpravo o možnostih različnih tehnologij.

3.5.8 Pri poglobljeni analizi razprave o energetskega prehodu se pokaže, da ta ne izhaja več iz pristopa, ki temelji na tehnologiji, temveč se bolj osredotoča na družbeni vidik. To pomeni, da je treba pojem družbene sprejemljivosti, kadar se z njim odgovornost za naš energetskega potraten način življenja prelaga izključno na potrošnike, osvetliti z več vidikov in ga vključiti v širše področje družbeno-tehnične izvedljivosti, ki zahteva razmislek o pomenu tehnik in političnih odločitev na področju energije.

V Bruslju, 23. marca 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

⁽²³⁾ (Glej na primer na področju, ki ni energetskega prehod: pametni telefoni so široko sprejeti in se uporabljajo).